

Naše svedectvo

1 2021 január – február 2021

ročník 22

OBSAH

Myšlienka čísla

Tomáš Konc. 2

Portrét čísla

Ján Bajtoš / Michal Roľko 3

Svedectvá

Ján Benč / Michal Roľko. 10

Ján Repka / Ivana Hečková. 16

Michal Roško / Martin Tokár 21

Doc. ThDr. Daniel Veselý / Katarína Hudáková 25

Marta Lihotská / Michal Roľko. 32

Spravodajstvo KPVS 38

Naši jubilanti 48

Odišli od nás 57

Oznamy 63

Dvojmesačník Konfederácie politických väzňov Slovenska • Z poverenia Predsedníctva dočasne rediguje Peter Sandtner. Redakčná rada: Eva Javorská, Branislav Borovský, Karol Rosenberg, Stanislav Pátek. • Adresa redakcie a administrácie: Konfederácia politických väzňov Slovenska, Košická 56, 821 08 Bratislava, IČO: 31 800 700, tel. 0904 427 201 (Peter Sandtner), 0902 555 321 (Branislav Borovský), kpbs.kpbs@gmail.com, www.kpbs.sk • číslo účtu KPVS Tatra banka – SK 96 1100 0000 00 26 22 00 77 16 IBAN || EV3064/09 • Tlač: Dátum vydania: 10. 2. 2021 • nepredajné. ISSN 1335-9606.

Fotografie na obálke: Pietna spomienka na obeť násilnej kolektivizácie. Ministerstvo poľnohospodárstva, Bratislava 10. 12. 2020, foto: Martin Petřík; fotografia na zadnej obálke: Branislav Borovský a Peter Sandtner si uctili pamiatku A. Srholca pri jeho pamätníku v Prievoze, v Bratislave. foto: archív Petra Sandtnera

Bože, chcem Ti povedať 3 slová – prosím, ďakujem a chválím Ťa.

Prosím za večnú spásu všetkých, ktorých nespravodlivo komunizmus mučil, utýral, za ich príbuzných, ktorých slzy počítaš, Bože, iba Ty.

Chválím Ťa Bože za to, že vyrástli charaktery, že prišli nové povolania po rehoľníkoch, ktorých tu pred 70 – mi rokmi v koncentračnom tábore zatvorili. Chválím Ťa Bože za to, že biskupi sa chovali statočne a mnohí kňazi priniesli ovocie vo forme nových povolanií pre Cirkev.

Ďakujem Ti za tento čas, ktorý nás mnohému naučil.

Ďakujem Ti Bože za to, že mnohí nám už v nebi pomáhajú svojim príhovorom, keď prešli túto križovú cestu. Vždy, keď si spomínam na pátrov, ktorí tu pred 70-mi rokmi v noci z 13. na 14. apríla 1950 boli privezení a už mnohí nemôžu rozprávať, ani múry nerozprávajú, že nám rozpráva ich život, ich svedectvo.

Prosím Ťa Bože aj za nás žijúcich bývalých politických väzňov, aby sme vo svojom srdci si nenechali udupať tieto spomienky a prosím Ťa aj za tých, ktorí sú zatrpknutí, nahnevaní, zranení, uplakaní, aj tým osuš slzy a daj im 100-násobne viac tu v tomto živote a vo večnosti ich prijmi, pritul' k svojmu Srdcu.

Amen

Tomáš Konc

(Odznelo 13. 5. 2020 pri pamätnej tabuli v Kapucínskom kláštore v Pezinku)

Ján Bajtoš

Michal Rol'ko

Ján Bajtoš sa narodil 24. júna 1937, pochádza z obce Spišský Štvrtok. Vyrastal ako najstarší spomedzi troch bratov. Otec Ján Bajtoš a mama Alžbeta Bajtošová rod. Zummerová sa snažili postarať sa o rodinu, ako to bolo v tých rokoch na slovenskom poľnohospodárskom vidieku zvykom prostredníctvom rodinného hospodárstva: „Otec bol múdry, pracovitý a rozhladený človek. Dokonale sa rozumel práci aj pôde, a spoločne s matkou nás vychovávali v duchu čestnosti a svedomitej poctivej roboty. Bol nesmierne obetavý a po celý život pri mne stál, a pomáhal mi aj v tých najťažších okamihoch, ktoré ma v neskorších rokoch postretli. Túto jeho obetavosť si cítim a mám na pamäti dodnes.“ Krízové udalosti vojnových čias sa rodiny dotkli len okrajovo, keď boli v období prechodu frontu roku 1945 ubytovaní v dome nemeckí, po ústupe zakrátko aj sovietski vojaci: „Otca ako mnoho ďalších chlapov odviedli sovietski vojaci stavať protitankové zátaras-y. Keď prišla sovietska armáda správala sa dosť necivilizovane, ako všade kradli a brali dobytok. Mnohí muži sa išli s koňmi a dobytkom schovávať do neďalekých lesov, aby im ich nezhabali. Keď boli u nás doma, obzerali si mosadzné kľučky a chceli ich vymontovať, mysleli si, že je to zlato. Veliaci dôstojníci ich však neskôr pokarhal a nechali to tak. Čo sa týka nemeckých vojakov, chovali sa civilizovanejšie. Ubytovali sa, prenocovali, keď odchádzali poďakovali a vždy sa k nám chovali korektne. My sme však boli najradšej, keď bolo po vojne a mali sme pokoj. Aspoň sme si to mysleli.“ Povojnová eufória miestnych hospodárov čoskoro pominula, keď v roku 1948 vzali moc do svojich rúk komunisti a začali uplatňovať svoj diktát, ktorý neobišiel ani obyvateľov Spišského Štvrtka.

Ján Bajtoš

Komunistickí agitátori zakrátko po prebratí moci a funkcií na miestnych úradoch zistili, že bez podpory a združenia veľkej časti roľníkov, sa im nepodarí naplniť plány socialistickej reorganizácie profitujúceho poľnohospodárstva. Vzdať sa toho, čo ľudia po generácie budovali a zveľaďovali z potu vlastnej práce, v prospech akéhosi pochybného experimentu, sa však priečilo miestnym hospodárom. Preto museli po čase nastúpiť tvrdšie metódy, aby aj v poslednej obci obyvatelia vedeli, čo je to vzopriet' sa utópii o svetlých zajtrajškoch v náručí krvavo červenej diktatúry. Nastúpili tzv. kontingenty - povinné výbery úrody, mäsa, vajec, mliečnych výrobkov, a všetkého čo si hospodári nadobudli v prospech štátu. Na decimáciu miestnych roľníkov režim nastavil nespĺniteľné normy kontingentov, ktoré mali ukázať údajnú neschopnosť súkromných roľníkov samostatne hospodáriť: „Boli to doslova úžernícke normy. Mnoho roľníkov to nezvládlo. Nemali na vlastné prežitie, a keď neodovzdali, alebo sa omeškali, boli obvinení zo sabotovania socialistického hospodárstva. Vyhlasovali ich za kulakov a demonštratívne zatýkali.

Rovnaký osud postretol aj môjho otca, keď sa raz omeškal, hoci dovtedy splnil vždy každú dodávku. Odviedli ho do levočskej väznice, kde ho držali bez vysvetlenia tri dni. Na výstrahu každému, kto by sa omeškal v budúcnosti. Bolo to varovanie. Niekedy to zašlo tak ďaleko, že ľudia čo nevládali odvieť povinnú dávku hovädzieho mäsa, a nechceli aby im skonfiškovali kravu, chodili do okolitých obcí, kde bolo mäsa dost'. Skupovali ho za vlastné peniaze, len aby ho mohli hneď odovzdať na kontingent. Strach, bieda a neistota vládla všade naokolo.“ Devastačné opatrenia voči poľnohospodárom nakoniec splnili svoj cieľ a mnoho roľníkov vstúpilo do jednotných roľníckych družstiev. V roku 1952 tak učinila aj rodina Jána Bajtoša. V mladistvom veku sa tak v Jánovi prebúdzať hlboký odpor voči zriadeniu, ktoré tak bezohľadne trestá a ponizuje vlastných obyvateľov, v snahe dostať sa k ich majetkom. Ako nadaný žiak po skončení ľudovej a meštianskej školy, pokračoval štúdiom gymnázia v Levoči. Rodičia si napriek ťažkej životnej situácii zakladali na jeho vzdelaní. Niekedy v tomto čase sa dospievajúci Ján spoločne s ďalšími kamarátmi z obce rozhodli demonštrovať svoj odpor voči režimu protestnou formou: „Boli sme kamaráti z dediny, stretávali sme sa od detstva. V tých pohunutých časoch sme sa neraz bavili aj o politike, o tom čo trápi našich

rodičov a naše životy. Najstarší z nás, František Javorský, bol už skúsenejší a rozprával nám čo sa deje u nás, aj inde vo svete. Ako komunizmus valcuje krajiny a ako trpia pod jarmom diktatúry národy Sovietskeho zväzu. Rozhodli sme sa demonštrovať svoj odpor. Napísať nejaké protikomunistické heslá na budovy, ploty, verejne prístupné miesta a upozorňovať tak na bezprávie ktoré vládne. Bola to spontánna aktivita. Nikde sme sa neorganizovali, s nikým sme sa nestretávali. Bolo to naše rozhodnutie. Nezostať ticho. Hoci sme to robili tajne, pretože sloboda názoru bola tvrdo potlačovaná. V obci bol okolo toho samozrejme poplach. Ako to v živote býva, našiel sa niekto schopný a ochotný udávať. A tak na nás po čase prišli, a môj život sa zmenil od základov.“

V apríli roku 1954 si prišli príslušníci Štátnej bezpečnosti po 16 ročného Jána priamo do gymnázia v Levoči: „Vošli rovno do triedy, dvaja páni v dlhých kožených kabátoch. Výzvali ma, aby som vstal a odviekli ma hneď do väznice v Levoči, tzv. sedrie, kde vtedy sídlila Štátna bezpečnosť. Zatkli aj ostatných chlapcov. Niekoľko dní nás tam držali, kým nás odviekli do vyšetrovacej väzby v Košiciach.“ Práve v Košiciach sa začal nekonečný kolotoč výsluchov, nátlaku, podsúvania falošných obvinení z organizovanej protištátnej a teroristickej činnosti, pri ktorom sa v tej dobe vyšetrovatelia neštítali akéhokoľvek fyzického, či psychického nátlaku, pri snahe vytiahnuť z chlapcov falošné priznania: „Mňa osobne nebili, skúšali to však nepriamo. V cele sa svietilo, nemohol som sa vyspať, ležať len na chrbte, ruky na deke. Každú chvíľu prišiel dozorca, ktorý búchal na dvere, aby som náhodou nezaspal. Takto unaveného ma vodili deň i noc na výsluchy, kde vyšetrovatel spi-soval zápisnicu, ktorá málokedy súvisela s tým, čo som skutočne hovoril.“ Obzvlášť obľúbenou metódou na zlomenie pevnej vôle človeka boli audiozáznamy drastického mučenia, ktoré na pozadí púšťali, aby chlapcom nahnali strach: „Išlo to cestou na výsluch, z nejakej miestnosti. A aj na výsluchu to znelo, akoby sa to odohrávalo hneď vedľa. Šialené výkriky bolesti a prosby o zľutovanie. Že šlo o nahrávku a spôsob nátlaku mi došlo až neskôr. V tej chvíli to znelo hrozivo skutočne. Tak nás postupne zlomili. Neskôr som im už tie zápisnice podpisoval a rezignoval som. Nemal som už silu ďalej vzdorovať. Unavený a vystrašený odolávať tomu neustálemu tlaku. Chcel som mať už len pokoj, aj keď som vedel, že ten nájdem až vo výkone trestu.“

V auguste roku 1954 nastalo po mesiacoch ťažkých výsluchov konečne obdobie hlavného procesu s tzv. protištátnou skupinou Františka Javorského. Väčšina chlapcov v ňom dostala rozsudky nepodmienečných trestov. Ján dostal trest odňatia slobody vo výmere jeden a pol roka, za trestné činy všeobecného ohrozenia, sabotáže, pokusu sabotáže, združovania sa proti republike a podielníctva. Vo vykonštruovanom procese urobili z chlapcov, ktorí protestne písali heslá nebezpečných sabotérov a teroristov. Organizovanú skupinu, ktorá sa chcela združovať, ozbrojovať a pomáhať iným organizovaným skupinám v zvrhnutí ľudovodemokratického zriadenia. Obetavý otec, v snahe pomôcť svojmu synovi, zohnal advokáta, s ktorým podali voči Jánovmu rozsudku odvolanie. Ján tak putoval do ďalšej vyšetrovacej väzby na Pankráci, kde v Prahe prebiehalo odvolacie konanie na najvyššom súde. Súdna mašinéria komunistického režimu však mala ďaleko od spravodlivosti. Výsledkom súdu bolo len to, že Jánovi trest navýšili o pol roka, na 2 roky nepodmienečného odňatia slobody. Ján, donedávna nadaný študent a pracovitý syn, tak putoval do nápravného ústavu pre mladistvých na českom zámku Zámrsrk, kde medzi asociálnymi a kriminálnymi chlapcami absolvoval celú dobu výkonu trestu.

Osobité pravidlá väzenského života v jeho nekompromisnej tvrdosti platili aj vo väzniciach pre mladistvých. Slabosť sa neodpúšťa a touto tvrdou skúškou musel prejsť aj Ján: Bol som menšej postavy, ale celý život som športoval. Vyhliadol si ma tam jeden chlapec, veľký, urastený, mal tam silné postavenie. Prvýkrát sa ma pokúsil napadnúť na umyvárni. Podarilo sa mi ho zložiť a po ňom aj druhého chlapca, ktorý mu prišiel na pomoc. Neskôr si na mňa vystrielhol v podzemí zámku, tam som mu dal poslednú príučku. Inštinktívne som mu strelil takú ranu, že sa skotúlal zo schodov. Odvtedy som mal od nich pokoj. Ziskal som si tak svoj rešpekt, hoci som bol malý a nováčik. Dozorcovia dokonca tieto moje priestupky voči väzenskému poriadku nechali tak, pretože chlapec bol už dlhšie problémový, a tak boli radi, že ho niekto ukáznil.“ Ako čas plynul v monotónnej realite väzenského života, tvrdej manuálnej práci trestancov a bezsenných nocí plných premýšľania nad svojim osudom, nadišiel v roku 1955 koniec Jánovho trestu a vytúžená cesta na slobodu. Sloboda však pre bývalého trestanca a domnelého nepriateľa socialistického režimu znamenala len koniec mreží, a začiatok tvrdého boja o vlastnú dôstojnú existenciu.

Po návrate domov nad Jánom visela stigma jeho väzenskej minulosti. Na gymnázium sa vrátiť nemohol, napriek svojmu nespornému nadaniu a vždy výborným študijným výsledkom. Jediná možnosť bola skúsiť sa zamestnať, avšak s jeho kádrovým posudkom od neho dával každý podnik ruky preč. Nakoniec ho zamestnal štátny podnik Jáchymovské doly, ktorý v Čechách aj pomocou otrockej práce politických väzňov ťažil uránovú rudu. V rámci svojho alokovaného pracoviska robil prieskum nálezísk uránu v Novoveskej hute, neďaleko Jánovho bydliska: „Každý deň nás naložilo nákladné auto a rozviezlo

Ján Bajtoš

do terénu. Dostali sme prístroje, notes, ceruzku a robili merania na určených úsekoch. Na nejaké riziko vtedy človek nehľadel, bol rád, že má vôbec nejakú prácu. Navyše v rámci rizikových príplatkov bola nakoniec celkom slušne zaplatená.“ Jánov otec sa ale odmietal zmieriť s neistou budúcnosťou svojho syna, a po sérii odvolaní na najrôznejšie miesta republiky sa mu podarilo vybojovať pre syna dokončenie štúdia levočského gymnázia: „Otec to nevzdal a dodal aj mne odhodlanie, že niečo so svojim životom ešte môžem urobiť. Dokončil som skúšky a 10. ročník a nakoniec aj jedenástym ročníkom úspešne ukončil gymnázium s výborným prospechom. Napriek tomu však bol problém prijať ma na akúkoľvek vysokú školu. Opäť sa začal kolotoč odvolávaní, naliehania a vytrvalej snahy nájsť niekde ďalšie študijné uplatnenie. Môj posudok sa so mnou skrátka ťahal po celý život. Vždy keď som niečo potreboval, vždy keď bolo treba nejakú pečiatku, súhlas, odobrenie zo strany štátu.“ Po rôznych peripetiách sa Jánovi podarilo v roku 1957 dostať na dvojročné štúdium pedagogického inštitútu v Martine, kde získal magisterský titul. Po skončení školy žiadal o pracovné zaradenie. Umiestnenie dostal v kysuckej obci Staškov, v okrese Čadca: „Tam to bolo tiež spočiatku

náročné. Škola fungovala len ako dvojtriedka, dochádzal som tam na bicykli 4 kilometre. Bol problém s ubytovaním. Dodnes si pamätám ako som obchádzal miestnych občanov, v snahe zohnať si podnájom. Keď sa mi to nepodarilo, prvú noc som sa vyspal pod borovicou zakrytý kabátom, aby som ráno prišiel do školy na slávnostné uvedenie do kolektívu. Dnes sú to už také nostalgické, vtipné spomienky s trpkou príchut'ou.“ V Staškove sa Ján spoznal aj so svojou budúcou manželkou Annou rod. Malíkovou, ktorá bola tiež pedagogičkou. V roku 1961 spolu uzavreli manželstvo, ktoré trvá dodnes a Anna je mu po celé roky veľkou oporou. Postupne sa rodina rozrástla o tri deti, dvoch synov a jednu dcéru. Podmienky na život v pridelenom byte v Staškove už boli nevyhovujúce, a tak sa v roku 1966 rozhodli vrátiť sa do Jánovho rodiska v Spišskom Štvrtku, hoci Ján už v tom čase pôsobil ako zástupca riaditeľa školy. Opäť boli problémy s hľadaním adekvátneho pracovného umiestnenia. Po čase sa naskytlo voľné miesto pracovníka Okresného národného výboru v Spišskej Novej Vsi, na odbore školstva. Na kádrovom oddelení však mali opäť Jánove informácie o jeho problémovej minulosti, a tak musela rada ONV trikrát hlasovať o jeho prijatí, napriek jeho výborným profesijným predpokladom. Nakoniec bol prijatý a nastúpil na post vedúceho pracovníka novovzniknutého oddelenia starostlivosti o rodinu a deti, kde pôsobil až do príchodu Nežnej revolúcie. Hektické udalosti politických previerok normalizačných čias, ktoré nastali krátko po invázii vojsk Varšavskej zmluvy v roku 1968, sa ho ako nestraníka nedotkli. Členstvo v Komunistickej strane v princípe odmietal a nemohol zabudnúť na roky útlaku, ktoré pocítila jeho rodina, aj on sám na vlastnej koži.

Príchod Nežnej revolúcie a pádu totality privítal s nadšením a po dlhých rokoch problémov a prekážok, ktoré mu kládol režim sa dočkal čiastočného zadosťučinenia. Na základe svojich pracovných schopností získal post tajomníka Okresného národného výboru po výmene komunistického vedenia. Aj tu sa však dostal vďaka svojej zásadovosti, ktorú v ňom zakorenil otec do stretu s novým režimom. Po bezbrehom rozkrádaní štátneho majetku všade na okolí, počas divokej privatizácie nedokázal skloniť hlavu, v snahe oportunisticky si udržať funkciu: „Začali sa skupovať podniky za smiešnu cenu. Kde tu stále niekto potreboval nejaký podpis, pečiatku, súhlas zo strany mesta, a ja som sa na tom nechcel podieľať. Videl som,

Ján Bajtoš po všetkom čo prežil naďalej verí princípom, ktoré si uchovával po celý život

akí ľudia to berú do rúk, a že sa práci nerozumejú. Mnoho podnikov a nehnuteľností sa predávalo za smiešnu cenu. Zakrátko boli rozkradnuté a skrachovali. Neraz chodili za mnou ľudia, čo mi ponúkali rôzne výhody, úplatky, finančný prospech. Ja som sekretárke povedal, aby za mnou neposielala ľudí, ktorí odo mňa chcú nejaké výhody. To sa samozrejme veľmi rýchlo roznieslo. A tak som si medzi novou zbohatlíckou vrstvou nevytvoril tých správnych kamarátov. A moje dni vo funkcii boli spočítané.“ V roku 1994 bol Ján po dvoch rokoch pôsobenia z funkcie odvolaný, a v roku 1996 dobrovoľne odišiel do predčasného dôchodku. V súčasnosti žije Ján Bajtoš v Spišskej Novej Vsi v spoločnosti svojej milovanej manželky. Po všetkom čo prežil naďalej verí princípom, ktoré si uchovával po celý život. Za človeka má hovoriť jeho práca a schopnosť. Budúcej generácii chce odkázať, aby sa vždy spoliehala na vlastný rozum a nikdy slepo nenasledovala akúkoľvek vznešenú ideu. Kritické myslenie považuje za základ zdravej spoločnosti. Svedomitosť a čestnosť za jedinú udržateľnú cestu rozvoja v krajine. Len s týmito vlastnosťami sa môže spoločnosť aj jednotliviec cítiť trvalo slobodným.

Článok vznikol vďaka spolupráci s Post Bellum